

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

FORSKNING

Nya förutsättningar för hemberedskapskampanjer?

Nya förutsättningar för hemberedskapskampanjer?

Tidsperiod: 2022–2024

Utförare: Örebro universitet

Ansvarig: forskare/författare Mats Eriksson

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

MSB:s Kontaktpersoner: Henrik Olinder

Foto omslag: MSB

Text: Mats Eriksson

Publikationsnummer: MSB2391 – september 2024

ISBN: 978-91-7927-520-4

MSB har beställt och finansierat genomförandet av denna forskningsrapport. Författarna är ensamma ansvariga för rapportens innehåll.

Förord

Efter att Ryssland inlett sitt fullskaliga anfallskrig i Ukraina har svenskarnas intresse i hemberedskap ökat. I det tidskritiska forskningsprojektet *Nya förutsättningar för hemberedskapskampanjer* har medborgarengagemanget i hemberedskap undersökts mer i detalj. Två frågor stod i centrum: (1) vilka är de individer som sökt och tagit emot fördjupad information om hemberedskap samt engagerar sig i hemberedskapsfrågor efter krigets start samt (2) vilka är motiven till engagemanget i hemberedskap som kommer till uttryck vid olika kampanjrelaterade aktiviteter/mötesplatser?

I denna rapport sammanfattas resultat från projektet. Målgruppen är tjänstepersoner inom kommunikations- och beredskapsområdet. Fokus för rapporten ligger snarare på projektresultat och möjlig praktisk användning, än på vetenskaplig bakgrund och vetenskaplig metod. För läsning om sådant hänvisas till projektets övriga skrifter.

Örebro, 2024-06-10

Mats Eriksson

Professor, projektledare, Örebro universitet

Innehåll

INLEDNING	5
RESULTAT.....	6
Nivån på engagemanget?.....	6
Högt engagemang	6
Vem engagerar sig?	8
Priviligierade medborgare.....	8
Kvinnor och de mitt i livet.....	8
Boende på landsbygden och i staden.....	9
Miljöpartister mer än Sverigedemokrater.....	9
Socialt och politiskt engagerade med hög tillit	10
Hur formas engagemanget?	11
Medierna	11
Könet	11
Erfarenheter och hot	12
Oro och bekräftelse	12
Boendeort.....	13
Förtroende och ansvar	13
Skyddsförmågan.....	14
SLUTREFLEKTIONER TILL PRAKTIKEN	15
REFERENSER	17

Inledning

Att hemberedskap hamnat på ”tapeten” bland medborgarna i Sverige under sista åren är svårt att undgå. Förklaringarna kan vara flera. Det kan dels bero på senare tids erfarenheter av kriser som coronapandemin och eskalerande klimatkris, dels på det försämrade säkerhetsläget. Men det kan också bero på att statens alltmer intensiva arbete med att informera och motivera invånarna i Sverige till ökad hemberedskap för kriser och krig.

Redan år 2018 genomförde exempelvis MSB en stor kampanjsatsning riktad till varje svenskt hushåll: distributionen av broschyren "Om krisen eller kriget kommer". En annan del i arbetet har varit möten och kurser på temat säkerhet och hemberedskap arrangerade av frivilliga försvarsorganisationer (FFO) som Civilförsvarsförbundet, Försvarsutbildarna och Sveriges lottakårer men även av studieförbund som ABF och Medborgarskolan. Under pandemin samt efter att kriget i Ukraina inleddes har även en rad kampanjsatser med olika teman genomförts med syfte att engagera och förändra skydds- och hemberedskapsbeteendet, men också försvarsviljan hos medborgarna.

För att undersöka graden av engagemang samt vilka individer som valt att engagera sig i hemberedskapsaktiviteter i de osäkra tiderna genomförde projektet en enkätstudie i SOM-studiens regi under hösten 2023. Med hjälp av SOM-studiens data har projektet visat på betydelsen av kön, ålder, boendeförhållande, inkomst, utbildning, tilltro till samhällsinstitutioner etcetera för engagemangsnivåerna i hemberedskapsfrågan - i det statliga formatet – i de oroliga tiderna. I första delen av resultatdelen av denna slutrapport sammanfattas resultaten från bokkapitlet [Medborgarengagemang i hemberedskap i kampanj- och kristider](#) (Eriksson och Denk, 2024) publicerat i SOM-institutets antologi *Inferno*, utgiven våren 2024.

För att undersöka vad som formar och kännetecknar ett engagemang i hemberedskap i dessa tider har projektet därutöver genomfört kvalitativa undersökningar (hösten 2022 och våren 2023). Studier har skett av fysiska och digitala mötesplatser, inklusive sju observationer vid hemberedskapskurser/möten samt tolv intervjuer med kursarrangörer/ledare från olika regioner. Däri ingick även analyser av innehållet i sociala mediegrupper om hemberedskap. Resultaten återges i sin helhet i rapporten [En studie av hemberedskapsengagemang i kampanj- och kristider](#) (Eriksson och Stenersen, 2024), och sammanfattas här i resultatdelens andra del.

Resultat

Nivån på engagemanget?

Högt engagemang

Många svenskar har nåtts av, och lyssnat till budskapen om behovet av hemberedskap efter inledningen av Rysslands fullskaliga anfällskrig mot Ukraina (se tabell 1). En stor andel har uppmärksammat nyheter om hemberedskap (73 procent), funderat över sin hemberedskap (68 procent), diskuterat hemberedskapsfrågan med människor i sin omgivning (61 procent) och läst broschyren ”Om krisen eller kriget kommer” (62 procent). Den statliga hemberedskapsdiskursen och de oroliga tiderna har uppenbarligen lett till att många blivit lyhörda och börjat engagera sig i sin hemberedskap. Viktigt att konstatera är samtidigt att en majoritet av svenskarna (61 procent) ändå inte lytt myndigheternas önskingar blint: det vill säga förändrat sitt skydds beteende och sett om sin fysiska hemberedskap.

Tabell 1 Frekvens av respektive hemberedskapsaktivitet, 2023 (procent)

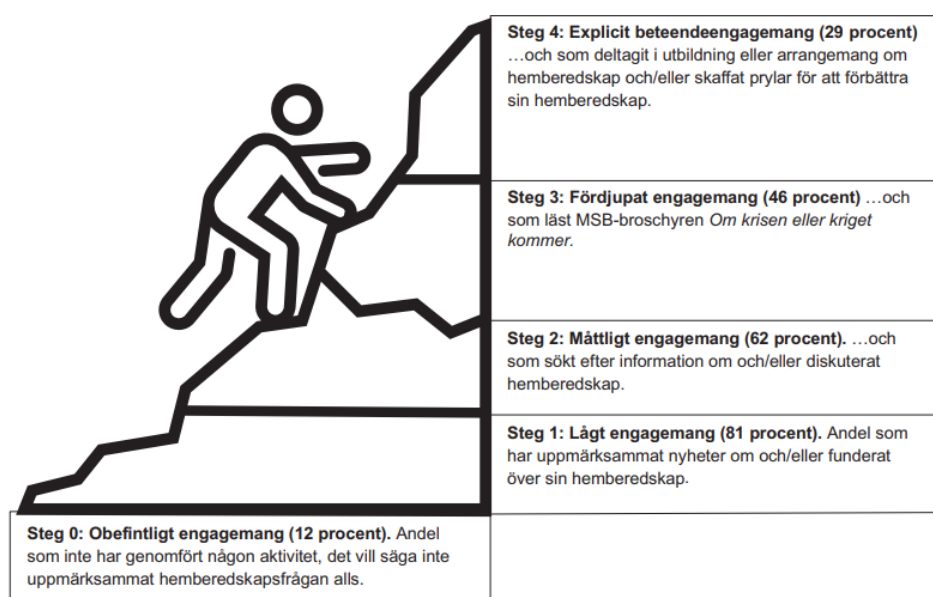
Hemberedskapsaktivitet	Ja	Nej	Antal
Uppmärksammat nyheter om hemberedskap	73	27	1 714
Funderat över din hemberedskap för klara dig utan samhällets hjälp i en vecka	68	32	1 716
Läst MSB-broschyren ”Om krisen eller kriget kommer”	62	38	1 712
Diskuterat hemberedskap med människor i din omgivning	61	39	1 712
Medvetet införskaffat prylar för att förbättra din hemberedskap	39	61	1 703
Själv sökt efter information om hemberedskap	36	64	1 711
Deltagit i någon form av utbildning eller arrangemang om hemberedskap	5	95	1 713

Kommentar: Frågan löd *Har du efter att kriget i Ukraina inleddes i februari 2022... följt av de sju aktiviteterna som visas i tabellen. Svartalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av samtliga som besvarade enkäten där frågan ingick. Totalt ingick 1 703–1 706 respondenter i analysen.*

Om man visualiserar engagemanget i hemberedskap med hjälp av en stigande (”kumulativ”) ”engagemangstrappa” visas hur stor andel av medborgarna (respondenterna i vår undersökning) som nått olika grader av engagemang i hemberedskap. Vi skiljer i studien på *obefintligt engagemang* (steg 0), *långt engagemang* (steg 1), *måttligt engagemang* (steg 2), *fördjupat engagemang* (steg 3) till *explicit beteendengagemang* (steg 4). Vad som ingår i varje steg/engagemangsnivå framgår av figur 1.

Resultaten visar att det är 29 procent som tagit sig till Steg 4 (ett explicit ”beteendeengagemang”) i trappan. Dessa respondenter har efter inledningen av kriget i Ukraina (fram till och med september 2023) både uppmärksammat nyheter om och/eller funderat över sin hemberedskap, (steg 1) sökt efter information om och/eller diskuterat hemberedskap med andra, (steg 2) läst MSB-broschyren ”Om krisen eller kriget kommer” (steg 3) och slutligen deltagit i någon form av utbildning eller arrangemang om hemberedskap och/eller medvetet skaffat prylar för att förbättra sin hemberedskap (steg 4). Det är alltså nästan en tredjedel av respondenterna som klättrat hela vägen i ”trappan” till att bli explicit beteendemässigt engagerade i hemberedskapsfrågan.

Figur 1 Illustration av engagemangstrappa med kumulativ struktur, 2023 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Har du efter att kriget i Ukraina inleddes i februari 2022... följt av alternativen Funderat över din hemberedskap för klara dig utan samhällets hjälp i en vecka, Uppmärksammat nyheter om hemberedskap, Själv sökt efter information om hemberedskap, Läst MSB-broschyren "Om krisen eller kriget kommer", Diskuterat hemberedskap med människor i din omgivning, Deltagit i någon form av utbildning eller arrangemang om hemberedskap samt Medvetet införskaffat prylar för att förbättra din hemberedskap.* Svartalternativen var *Ja* samt *Nej*. Stegen i figuren bygger på att aktiviteter har utförts i föregående steg. Procentbasen utgörs av antal svar på aktiviteter som ingår i respektive steg. Totalt ingick 1 685 respondenter i analysen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Respondenterna i gruppen som vandrat hela vägen till trappans topp (till steg 4) skulle möjligen kunna betraktas som en form av lyhörda ”mönstermedborgare”, åtminstone när det gäller att leva upp till ett önskat engagemang/beteende i hemberedskap, enligt statens kampanjformat. Viktigt att notera är samtidigt att det goda medborgarskapet i en liberal demokrati inte alltid självklart likställs med att lyda makten blint, utan om att också bilda sig en egen uppfattning (Micheletti, 2023).

Vem engagerar sig?

Priviligierade medborgare

Projektets surveystudie visar också att flera sociodemografiska faktorer relaterade till ett mer privilegierat liv ökar sannolikheten för att individen ska ha tagit kliven lite högre upp på engagemangstrappan rörande hemberedskapsengagemanget i Sverige i de oroliga tiderna. Detta är linje med tidigare forskning som visat att samhällskampanjer/program ofta har ett starkare genomslag hos just privilegierade medborgargrupper med bättre ekonomi och högre utbildning. Extra vanligt är det när kampanjerna handlar om risk-, kris- och beredskapsfrågor (se exempelvis Adams, m.fl. 2017; Beatty m.fl. 2019).

Figur 2 nedan baseras på det engagemangsindex (medelvärde) projektet beräknat utifrån hur många hemberedskapsrelaterade aktiviteter olika individgrupper uppger att de genomfört, sedan kriget i Ukraina startade. Den som har en högre utbildning och inkomst är mer engagerad i hemberedskapsfrågan, än de med lägre utbildning och inkomst. Att äga sin bostad synes också motivera till hemberedskapsengagemang, i högre grad än att inte äga. Att leva i ett samboskap eller att vara gift/ha ett partnerskap, leder också till ett högre engagemang än hos de som är ensamstående. Att uppleva sitt hälsotillstånd som gott eller relativt gott, medför dessutom ett högre engagemang i hemberedskap, än att uppleva ett dåligt hälsotillstånd. Det är således ofta de som bedöms ha lite bättre förutsättningarna att klara sig en tid på egen hand som också tenderar att varit mest mottagliga och lyhörda för samhällskampanjernas preventiva budskap, i de oroliga tiderna.

Kvinnor och de mitt i livet

Kvinnor visar dessutom enligt detta index och engagemangstrappan tydligt större engagemangsnivå än män i hemberedskap i de oroliga tiderna. Hur kan vi då förstå denna skillnad? Bottnar engagemanget möjligen i att hemmet historiskt ofta har betraktats som kvinnornas domäner (se exempelvis Kvarnlöf & Montelius, 2020) vilket fortfarande gör hemberedskapen till kvinnornas egenupplevda ansvar? Eller är anledningen att kvinnor idag uppvisar större oro kring samhällsutvecklingen än män (Solevid, 2024) och därför är mer lyhörda för myndigheternas samhällsinformation rörande hemberedskap? Här är resultaten öppna för flera tolkningar. Vi konstaterar att kvinnor vanligen visar större vilja till riskprevention i många sammanhang enligt tidigare forskning om genus och risk (Enander, 2018) vilket uppenbarligen också relativt tydligt gäller engagemanget i hemberedskap i de rådande kampanj- och kristiderna.

Personer i åldern 30–64 år visar också högre engagemang än de under 30 år och över 64 år. Det är alltså personer mitt i livet som visar störst förberedelse för kriser i hemmet. Förklaringarna kan vara flera. Åldersgruppen har både längre erfarenhet av att möta samhällskriser, likväl har man oftare yngre barn som man vill skydda. Dessutom är ekonomin vanligen lite godare i denna grupp - utifrån ett livscykelperspektiv - vilket möjligen gör den prylorienterade hemberedskapen mer genomförbar och lättare att prioritera.

Figur 2 Sammanfattande illustration av faktorer som leder till jämförelsevis högre respektive lägre index/nivå på trappan för hemberedskapsengagemang, 2023

Kommentar: Sammanfattande illustration av slutsatser rörande högre eller lägre nivåer av index och steg som redovisas i tabell 3 och tabell 4. Samband som presenteras på detta översiktliga vis skiljer sig åt i styrka.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023.

Boende på landsbygden och i staden

I tidigare forskning lyfts ofta landsbygden invånare fram som ”starkast” och mest engagera i hem- och egenberedskapen (Kvarnlöf & Wall, 2020). I vår enkätstudie urskiljer vi däremot liknande engagemangsnivåer oavsett om respondenterna bodde på landsbygden, i mindre tätorter, städer eller storstäder. Det lika stora hemberedskapsengagemanget i städer och storstäder som på landsbygden kan möjligen i detta kampanjsammanhang förklaras av stora globala initiativ av exempelvis WHO, FN och EU de senaste åren, initiativ med specifikt syfte att öka motståndskraften mot kriser i urbana miljöer.

Miljöpartister mer än Sverigedemokrater

Har möjligen politiska sympatier någon inverkan på individers engagemang i hemberedskapsfrågor i de oroliga tiderna? Denna faktor har hittills fått begränsat utrymme i forskningen om svensk hemberedskap. Vår surveystudie visar att två politiska partier i riksdagen sticker ut lite extra med avseende på nivån av hemberedskapsengagemang: Sverigedemokraterna visar lägst engagemangsnivåer, medan Miljöpartiet utmärker sig med högst nivåerna. Detta kan dock rimligen förklaras till viss del av de två partiernas olika väljarprofiler: Sverigedemokraternas väljare är övervägande manliga och har oftast gymnasie- eller grundskoleutbildning, medan Miljöpartiets väljare främst är kvinnor med högskole- eller universitetsutbildning. Dessa demografiska faktorer har tidigare visat sig påverka graden av hemberedskap.

Socialt och politiskt engagerade med hög tillit

Ett högre engagemang i hemberedskapsfrågor i Sverige, är dessutom linjärt kopplat till nivån på politiskt intresse, demokratisk tillfredsställelse, förtroende för myndigheter och mellanmännisklig tillit. Resultaten visar att högt sammantaget samhälls- och socialt engagemang hos individen korrelerar med ett ökat engagemang i hemberedskap. Detta stärks av att föreningsaktiva personer visar större engagemang i hemberedskap jämfört med de som inte är aktiva i föreningar, enligt projektets surveystudie. Däremot ger resultaten inget statistiskt stöd för att medborgare som misstror myndigheter och andra människor skulle ha en ökad tendens att engagera sig i hemberedskap eller "prepping" som en skyddande åtgärd för sig själva, något som tidigare forskning har föreslagit (se exempelvis Mills, 2018).

Hur formas engagemanget?

Medierna

Som framgått visade surveystudien att stora delar (73 procent, se tabell 1) av den svenska befolkningen har uppmärksammat nyheter om hemberedskap (Eriksson och Denk, 2024). Flera medieforskare och sociologer har tidigare understrukt mediernas viktiga roll för att forma människors uppfattningar om och beteende i relation till risker, hot och säkerhetsfrågor (Altheide, 2002; Furedi, 2006). Likväl finns det andra forskare (exempelvis Sjöberg, 2016), ofta med beteendevetenskaplig inriktning, som tvärt emot spelar ner mediernas roll. I stället hänvisar de till att exempelvis individens natursyn, nyandliga värderingar och trosföreställningar har större betydelse än mediernas skildringar för förhållningsätten och beteenden relaterade till risker och hot.

Projektets kvalitativa studier vidimerar att en del av ett medborgarengagemang i hemberedskap handlar om att vara välunderrättad och följa medierapporteringen om kriser och beredskapsfrågor. Mediernas innehåll och skildringar rama ofta in diskussioner bland de engagerade, såväl vid möten/kurser som i sociala medier. Ett djupare engagemang i hemberedskap inkluderar dessutom ibland mediekritik och en viss misstro gentemot samhällets krishanteringsförmågor, åtminstone i de studerade sociala mediegrupperna. När medierna riktar sitt informativa och/eller kritiska ljus mot nya frågor förändras hemberedskapsengagemangets fokus dessutom väldigt snabbt och får nya inriktningar bland de engagerade.

Jag tror ju faktiskt att det är de här tv-programmen (tillägg nedsläckt land m.fl.) påverkar och att det sen sprids från mun till mun, och att man funderar. Det står ju ganska mycket i media om det här också (Informant, kurs/mötesledare/arrangör).

Jag och min man insåg verkligen hur oskyddade vi och hela Sverige var efter att vi tittade på SVT:s program "Nedsläckt land". Det fick oss att ta våra förberedelser på större allvar och vara mer fokuserade på att vara beredda (Deltagarinlägg, social mediegrupp om hemberedskap).

Könet

Att könet har statistisk betydelse för engagemangsnivån i de oroliga tiderna framgår i projektets kvantitativa survey-studie, då kvinnor är mer engagerade än män (Eriksson och Denk, 2024). Efter inledning av Rysslands anfallskrig ökar också andelen kvinnor på hemberedskapskurserna/mötena, samtidigt som gruppen kvinnor uppges breddas åldersmässigt, enligt studiens intervjuade informanter. Trenden med mer och fler engagerade kvinnor än män på kurser/möten följer dock, likt tidigare, dem från folkbildningen.

Traditionella könsroller bekräftas och förhandlas dessutom ofta som en del i ett engagemang i hemberedskap vid kurser/möten samt i sociala medier, enligt vår kvalitativa studie. Kvinnorna framstår som mer motiverade och drivande när det

gäller hemmets skydd och beredskap, åtminstone i kursverksamheten, männen mer passiva. Däremot märks en annan dynamik i sociala medier, där manliga alias fortsatt är vanligare, även om mängden kvinnor som deltar ökar. De engagerade personerna i sociala medier med manliga alias fokuserar dessutom i högre grad på säkerhetspolitik, medan de med kvinnliga alias i större utsträckning diskuterar och delar åtgärder för skydd och beredskap som de kan genomföra på egen hand.

Jag skulle säga att innan Ukraina så kanske det var 80/20 med män /.../. Under Ukraina blev det övervägande kvinnor. Det var så mycket kvinnor att vi till och med startade Zoomföreläsningar för kvinnliga delar, för att de hade andra frågor och andra funderingar. Trodde de. Men det har de inte, men de trodde det. Och sen så har det nog fortsatt att vara så, att från att ha varit något väldigt manligt (Informant, kurs/mötesledare/arrangör).

Erfarenheter och hot

Erfarenheter av samhällskriser har ofta betydelse för förhållningssätt till såväl underliggande risker som hot (Covello, 1983; Slovic, 2009) samt engagemanget i hemberedskapsfrågor (Kvarnlöf och Wall, 2020).

Våra kvalitativa studier visar att engagerade medborgarna på kurser/möten pratar mer om vad som tidigare inträffat och om egna erfarenheter från exempelvis pandemin och lokala kriser, än vad som kan tänkas hända i framtiden. Ett engagemang i hemberedskap är således en väg för att inte bara förbereda sig, utan också för att bearbeta tidigare erfarenheter.

Vilka kriser som mer exakt hotar framöver och därigenom föranleder ett nytt eller fördjupat engagemang konkretiseras däremot inte alltid bland de engagerade, åtminstone inte i kurs/mötesverksamheten. Det är mer ljus emot hur medborgarna ska kunna klara sig på egen hand om diverse allmänna samhällsstörningar uppstår framöver. Kriget som hot är ändå centralt, men ofta ganska underförstått.

I de sociala mediegrupperna förekommer däremot mer tydliga hotbilder, från de mest konkreta scenarier – alltifrån strömavbrott, översvämning och bilhaveri på vinterväglag, till krig och radioaktivt nedfall – till mer flytande och abstrakta hot.

Oro och bekräftelse

Informationsbehovet hos en individ påverkas enligt tidigare forskning av affektiva reaktioner på olika risker och kriser, som exempelvis oro (Griffin, Neuwirth, Dunwoody och Giese, 2004). Bland de som engagerat sig i hemberedskap vid möten/kurser och i sociala medier efter inledningen av Rysslands anfallskrig är nivån av oron högre än tidigare, enligt våra kvalitativa studier. Oron upplevs av informanterna motivera till hemberedskapsengagemanget, samtidigt som engagemanget används som oroshanterare av både de aktiva kursdeltagarna och de engagerade deltagarna i sociala mediegrupper.

De som engagerat sig via hemberedskapsevent och i sociala medier möter dock ofta i sin tur ytterligare oroande skrämnel där skörheter påvisas, men också hjälpande instruktioner, med syfte att motivera till enkla åtgärder rörande självskydd och egenberedskap. Anledningen är förmodligen att många aktiviteter – åtminstone i kurs/mötesverksamheten – synes utformats i linje med så kallade skyddsmotiveringsteorier. Bland de engagerade kan man dock skilja på grupper som är mer ängsliga/oroliga, nyfikna men också de mindre oroliga som mer söker bekräftelse på redan vidtagna åtgärder.

Det är alla kategorierna, de som är väldigt väldigt väldigt oroliga och gärna vill fråga mycket. Hur länge ska vi klara oss, vad ska jag ha hemma, hur länge räcker den här vattentanken, hur ska den stå, vad händer om kriget kommer. Och så finns det de som går dit och känner att ja men det var väl lite bra tips och känner sig säkert lite stärkta i att de har det mesta och har koll på det mesta. Kanske fick de med sig något bra tips. Ibland kommer de som också vet allt redan (Informant, kurs/mötesledare/arrangör).

Boendeort

I projektets kvantitativa surveystudie konstaterade vi liknande engagemangsnivåer i hemberedskap oavsett om respondenterna bodde på landsbygden, i mindre tätorter, städer eller storstäder (Eriksson och Denk, 2024).

Enligt de kvalitativa studierna inkluderar ändå ett engagemang i hemberedskap ofta föreställningar eller formandet av föreställningar om olika skörheter i staden och i landsbygden, förklarade av uppfattningar om skilda livsvillkor, livserfarenheter och materiella tillgångar. Landsbygdens respektive stadens engagerade medborgare både tilldelas och intar ofta olika motiv för att gå på möten/kurser. Landsbygdsboende sägs oftare söka bekräftelse på sin upplevda höga skyddsförmåga och stadsbor söker allt oftare kunskap och förslag på åtgärder genom sitt deltagande i kurs/mötessammanhang.

På landet har ju folk hemberedskap på ett annat sätt. De har bara varit ute efter att bli lite bekräftade. Men vi pratar ju oftast om hemberedskap i staden och i lägenbeter. Och det intresset har ökat tycker jag. Från att man inte haft någon aning om vad det är till att man nu börjar ha egna lösningar, de ska lösa vatten och sådant där. Jag har aldrig varit med om det tidigare att det varit så (Informant, kurs/mötesledare/arrangör).

Jag kollade elskåpet och ringde grannen 1 km härifrån om mobilen funkar för att veta om dom har el. Huset är varmt, så ingen eldning behövs. Batteribelysning tills läggdags. Vatten till djuren från lagret. Undviker att öppna kyl/frys. Smörgås om hungrig. Inget panik, jag är van vid elavbrott (Deltagarinlägg, social mediegrupp om hemberedskap).

Förtroende och ansvar

De som visar större tilltro och förtroende till både myndigheter och medmänskor är också mer engagerade i hemberedskapsfrågan, enligt projektets surveystudie (Eriksson och Denk, 2024).

Ett lite större engagemang i hemberedskap inkluderar dock också ett aktivt sökande efter svagheter i samhällets beredskapsförmågor där samhällsansvarets gränser ofta ställs emot det egna individuella ansvaret, enligt de kvalitativa delstudierna. Individer som engagerar sig i mötes/kursverksamhet bedöms ha en relativt stor tilltro till samhällets förmåga att ta ansvar, även om det finns en viss kritik ofta baserad på tidigare erfarenheter av brister i samhällets krishanteringsförmåga. I sociala medier finns och genereras en bredare kritik och misstro, även mot medmänniskor.

I en del kommuner litar man blint på kommunerna. "Det löser de, vi hade vattenläcka här och de gjorde det och det och det var jättebra". Sen är det en annan kommun här som också hade vattenläcka och de fick ingen hjälp. Så att det är väldigt olika, en del är vansinniga på kommunerna (Informant, kurs/mötesledare/arrangör).

Funderar ofta på hur folk kommer reagera i en större kris. Många romantiserar runt hur alla kommer hjälpas åt. Jag kan mycket väl tänka mig det i början när alla tror det är tillfälligt och väntar på att myndigheterna räddar oss. Men börjar det gå några dagar och upp till en vecka då börjar det nog ändra sig. När det börjar bli tomt med mat hos de som inte preppat. De som har preppat vill säkerligen inte skänka bort sin mat utan att de klarar sig själva (Deltagarinlägg, Social mediegrupp om hemberedskap)

Skyddsförmågan

Tilliten till den egna förmågan att bete sig på ett riskförebyggande sätt är enligt tidigare forskning central för ett engagemang i egenskydd, exempelvis kan det ta form i engagemang i hemberedskap (Frisby, Sellnow, Lane, Veil och Sellnow, 2013; Miller, Adame och Moore, 2013).

De engagerade som deltar i kurser har oftast initialt låg tilltro till sin förmåga, enligt kursledarna/informanterna. Äldre personer med livserfarenhet och de som bor på landsbygden visar dock större självförtroende när det gäller att möta och hantera kriser, enligt projektets kvalitativa material. Engagemang i hemberedskap inkluderar berättelser om deltagarnas egna framgångar och hur de och kursledarna har tacklat utmaningar som långa strömavbrott eller extremt väder. De som är engagerade i sociala medier fokuserar mer på självförsörjning som huvudmål. Där framhäver den egna beredskapsförmågan större handlingskraft och oberoende, och att ha kontroll över situationen.

Om man generaliserar lite och säger att de äldre, de klarar sig. De vet vad de har i frysboxen och i kylskåpet. Medan de yngre, de går ju ut och äter, så man har inte så mycket hemma i skåpet. Jag generaliserar, men lite grann så är det faktiskt (Informant, Kurs/mötesledare/arrangör).

Jag föredrar att ha en viss kontroll över situationen och föredrar att ha så mycket som möjligt hemma för att kunna klara oss om samhället sviker (Deltagarinlägg, social mediegrupp om hemberedskap).

Slutreflektioner till praktiken

Följande pragmatiska lärdomar till praktiken går sammanfattningsvis att utvinna ur projektets olika delstudier:

- **Många medborgare** har nåtts av, och lyssnat till myndigheternas budskap om behovet av hemberedskap.
- Relativt många har börjat engagera sig i sin hemberedskap, genom att exempelvis aktivt **söka efter mer information** samt **prata om hemberedskap** med människor i sin omgivning.
- En majoritet av svenskarna har dock ännu **inte** sett om sin egen **prylorienterade hemberedskap**.
- Lite mer **priviligierade medborgargrupper** (med högre inkomst och utbildning, som äger boende och upplever bättre hälsa) visar ett större engagemang i hemberedskapsfrågan än mindre privilegierade (med lägre inkomst och utbildning, hyr sitt boende och upplever sämre hälsa).
- **Politiskt intresserade och demokratiskt nöjda** medborgare är också mer engagerade i hemberedskapsfrågan än de med lägre intresse och nöjdhet.
- Att ha **hög tilltro till myndigheter och medmänniskor** är dessutom kopplat till mer engagemang i hemberedskapsfrågan än att ha lägre tilltro.
- **Medierna** har en mycket central roll i formandet av ett engagemang i hemberedskap i de oroliga tiderna, genom sitt sätt att föra ljuset mot olika frågor.
- I de oroliga tiderna så engagerar sig **kvinnor** och **män** i hemberedskapsfrågorna i olika grad och på lite olika sätt.
- Ett engagemang i hemberedskap inkluderar reflektioner om, men också olika perspektiv på, skörheter och motståndskraften gentemot samhällskriser vid ett boende i **staden** eller i **landsbygden**.
- Ett engagemang i hemberedskap innebär reflektioner om och omförhandlingar av **ansvarsfrågor**. Vad ska samhället hjälpa till med och ta ansvar inför och under en kris – och vad ska jag som medborgare tillse själv? Här möts olika perspektiv bland de engagerad.
- **Kriget** uppmärksammas alltmer som **hotbild** bland de medborgare som engagerat sig i hemberedskap.
- Ett engagemang i hemberedskap inkluderar dock även i hög grad tillbakablickar och referenser till **tidigare erfarenheter av krishantering**.
- **Oro** är en stark drivkraft till ett engagemang i hemberedskapsfrågan i de rådande tiderna, men också sökande efter **bekräftelse** på redan befintlig hemberedskap.

- En annan drivkraft till engagemanget är **viljan att hjälpa samhället och andra**.
- Ett engagemang i hemberedskap kan dessutom böttna såväl i en **låg** som **hög egentilltro till sin skyddsförmåga** gentemot effekterna av samhällskriser. I och med engagemanget omvandlas ibland den egna synen på skyddsförmågan att möta kriser på egen hand.
- Den engagerad gruppen är **inte homogen** och motiven till engagemang är inte alltid enhetliga.

Referenser

Adams, R.M., Karlin, B., Eisenman, D.P., Blakley, J., & Glik D. (2017). Who Participates in the Great Shake Out? Why Audience Segmentation Is the Future of Disaster Preparedness Campaigns. *International journal of environmental research and public health*, 14(11), 1407.

Altheide, D. L. (2002). *Creating fear: News and the construction of crisis*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

Beatty, T., Shimshack J.P., & Volpe, R.J. (2019). Disaster Preparedness and Disaster Response: Evidence from Sales of Emergency Supplies Before and After Hurricanes. *Journal of the Association of Environmental and Resource Economists*, 6(4), 633–668.

Brenkert-Smith H, Dickinson KL, Champ PA, & Flores, N. (2013) Social amplification of wildfire risk: the role of social interactions and information sources. *Risk Analysis*, 33:800–817.

Covello V.T., (1983). The perception of technological risks. *Technology Forecasting and Social Change: An International Journal* 23:285-297.

Ds 2023:34. *Kraftsamling: inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret*. Stockholm: Regeringskansliet, Försvarsdepartementet.

Enander, A (2018). *Människors förhållningsätt till risker, olyckor och kriser*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Eriksson, M. & Denk, T. (2024). Medborgarengagemang i hemberedskap i kampanj- och kristider. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand & Anders Carlander (Red.), *Inferno*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Eriksson, M. & Stenersen, J (2024). *En studie av hemberedskapsengagemang i kampanj- och kristider*. Arbetsrapport 3 DURCOM. Örebro universitet/MSB.

Frisby, B., Sellnow, D., Lane, D., Veil, S., och Sellnow, T. (2013). Instruction in crisis situations: Targeting learning preferences and self-efficacy. *Risk Management*, 15, 250–271.

Furedi, F. (2006). *Culture of fear revisited: risk-taking and the morality of low expectation*. (4:th ed.) London: Continuum.

Griffin, R. J., Neuwirth, K., Dunwoody, S., och Giese, J. (2004). Information sufficiency and risk communication. *Media psychology*, 6(1), 23-61.

Gustafson, P.E. (1998). Gender differences in risk perception: Theoretical and methodological perspectives. *Risk Analysis*, 18(6), 805–811.

Kvarnlöf, L. & Montelius, E. (2020) Den kvinnliga hemberedskapen. Genus och ansvar i krisberedskapskampanjer. I: Hobbins, J., Danielsson, E. och A. Sjöstedt Landén. *Genus, risk och kris*. Lund: Studentlitteratur.

Kvarnlöf, L. och Wall, E. (2020). Stories of the storm: the interconnection between risk management strategies and everyday experiences of rurality. *Journal of Risk Research*. 24 (8) 1016–1029.

Micheletti, M. (2023). *Den gode medborgaren lyder inte makten blint*. Publicerad 2023-12-31. <https://nyheterst.se/29069/de-goda-medborgarna-lyder-inte-makten-blint/>

Miller CH, Adame BJ, och Moore S.D. (2013). Vested Interest theory and disaster preparedness. *Disasters*. 37(1):1-27.

Mills, M. F. (2019). Preparing for the unknown: ‘doomsday’prepping and disaster risk anxiety in the United States. *Journal of Risk Research*, 22(10), 1267–1279.

Sjöberg, L. (2016). Riskperception och attityder. I SSE Institute for Research. *Risken och riskhantering i näringsliv och samhälle*. (1. uppl.) Stockholm: SSE Institute for Research, Stockholm School of Economics.

Slovic, P. (2010). *The feeling of risk*. London: Earthscan.

Solevid, M. (2024). *Vad oroar svenskarna?* Presentation vid det nationella SOM-seminariet 21 februari 2024. SOM-institutet vid Göteborgs universitet. <file:///C:/Users/xaulrk/Downloads/Vad%20oroar%20svenskarna%20-%20Maria%20Solevid.pdf>

(Projektets publikationer är markerade med fet stil i listan)

Exempel på annan populärvetenskaplig kommunikation om projekt och resultat

<https://www.oru.se/forskning/forskningsprojekt/fp/?rdb=p2534>

<https://www.oru.se/nyheter/privilegierade-mest-forberedda-for-kris--kvinnor-mer-engagerade-an-man/>

<https://www.na.se/artikel/forskare-de-ar-mest-forberedda-infor-en-kris/>

<https://sverigesradio.se/artikel/sa-manga-svenskar-har-forberett-sig-for-kris>

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

I samarbete med:

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se
Publ.nr MSB2391 – september 2024 ISBN 978-91-7927-520-4